

O SUTĂ DE ANI DE LA ÎNFIINȚAREA PRIMEI CATEDRE DE ARHEOLOGIE LA UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI

DE

D. M. PIPPIDI

În volumul precedent al Studiilor clasice (XVI, p. 275—279), dând seamă de culegerea de „scrisori și acte” ale lui Vasile Pârvan publicată de Alexandru Zub (București, Minerva, 1973), mi s-a întâmplat să citez și să comentez un raport al autorului *Geticelor* scris în calitate de director al Muzeului Național de Antichități și adresat Ministerului Instrucțiunii Publice, prin care, cu o caracteristică luciditate și fermitate, tânărul învățat își informa superiorii de nevoile instituției ce-i fusese încredințată, învederând totodată rostul și însemnătatea ei nu numai în cultura națională, dar și în cea a întregii Europe de Est.

Asemenea evocări trezesc în sufletul celui ce ia cunoștință de ele un îndoit sentiment : recunoștință față de cel ce, cu curaj și spirit de răspundere, nu se sfia să privească situația în față, stăruind pentru o îndreptare posibilă ; melancolie, prilejuită de constatarea că — în împrejurări cu totul schimbate — unele greutăți ale trecutului își așteaptă încă dezlegarea.

În această perspectivă, cred că nu va fi fără interes să împrăpătez amintirea discuției desfășurate în ședința Adunării deputaților din 20 ianuarie 1877 — așadar cu tocmai un veac în urmă — în legătură cu crearea unei catedre de arheologie la Facultatea de Litere a Universității din București. Mai exact vorbind, proiectul ministrului de atunci al Instrucțiunii Publice, Gheorghe Chițu, prevedea înființarea a t r e i catedre noi la numita facultate — pedagogie, filologie comparată și arheologie ; pentru motive ușor de înțeles, atenția mea se oprește însă asupra celei de arheologie, destinată lui Alexandru Odobescu, obiectul unei atenții deosebite din partea deputaților și a reprezentantului guvernului.

Firește, nu poate fi vorba să reproduc în această cronică textul integral al intervențiilor în favoarea sau împotriva proiectului governmental. Mă mulțumesc să redau mai ales argumentele invocate de susținătorii inițiativei lui Chițu, fie că e vorba de propriile cuvinte ale ministrului, fie de ale unor deputați prielnici votării bugetului fără amputări.

Cît pot judeca, după procesul-verbal al ședinței¹, împotriva măsurii nu par să fi luat cuvîntul mai mult de doi membri ai Adunării — M. Burileanu și Gh. Mirzescu. Primul își întemeia opoziția pe nevoia de economii, într-o vreme cînd finanțele țării erau într-adevăr într-o stare precară, dar și pe motivul — născocit pentru nevoile cauzei — că materii ca arheologia ori filologia comparată n-ar fi figurat în programele unor universități de peste hotare. „Sînt și eu dintre cei care au trecut prin o facultate, — spunea el, — cari cunosc ce se predă în diferitele facultăți ale altor țări, și nu știu ca undeva să se predea asemenea cursuri în facultățile de litere ; cu atît mai puțin dară, nu înțeleg ca ele să se înființeze la noi, mai ales în starea financiară deplorabilă în care sîntem”.

Argumentarea lui Mirzescu e mai puțin ușor de redat, pentru că în rezistența-i abilă deputatul de Iași se întemeia pe considerații numai în parte economice. Obiecțiile lui se refereau la conținutul și la utilitatea disciplinelor incriminate, tînzînd să acrediteze ideea că nici una nu era cu adevărat necesară și că, în fond, astfel de cunoștințe ar fi putut fi lesne predate de profesorii de materii înrudite. „Domnilor, — argumenta el, — ... văd că se înființează o catedră de psihologie, pedagogie și estetică, și mai sus este catedra de istoria filosofiei și etica, adică partea filosofiei care tratează despre morală, și estetica care tratează despre frumos. Acestea sînt părți ale filosofiei, dar pentru știința filosofiei în generalitatea ei nu există catedră... Dar, dacă este vorba de a organiza Facultatea de litere... dați mai bine filosofia decît filologia comparată, căci mai multă trebuință au profesorii de licee de filosofie decît de filologie sau de arheologie...”. Și tot așa, în alt loc : „D. ministru de instrucțiune publică are o îndatorie foarte mare, aceea de a veni cu o lege asupra instrucțiunii publice ; atunci vom organiza cum se cuvine învățămîntul superior ; pînă atuncea însă, să respectăm statul-quo. Profesorii cari își fac datoria în conștiință, bunioară profesorul de literatură elenă și acel de limba latină, ce o fac în comparațiune cu

¹ Publicat în Columna lui Traian, VIII (1), 1877, p. 38—48.

acea română, vor face și un curs de filologie; profesorul de istoria critică și universală va face și un curs de arheologie și anticități. Ei, Domnilor!, profesorii cari își fac datoria în conștiință văd lacunele și le completează singuri, pe cît se poate...”.

Acestea și alte argumente de circumstanță n-au împiedicat Adunarea ca, pînă la urmă, să voteze proiectul de buget al ministrului. În favoarea lui, Gheorghe Chițu a rostit o cuvîntare fermă și demnă, în același sens au mai luat cuvîntul deputații V. A. Urechia și G. Missail, primul, invocînd experiența altor țări de cultură, al doilea, făcînd elogiul arheologiei cu un bun simț și o căldură care singure merită să-i scoată numele din uitare.

„Am recunoscut ca necesară înființarea acestor catedre — mărturisirea Gheorghe Chițu. Am recunoscut această necesitate, după ce am luat avizul oamenilor competenți. Am plecat de la ideea că ceea ce avem să facem în București, trebuie să facem și la Iași. Dacă ne-am mărginit însă d’ocamdată de a vă propune acest adaos numai pentru București, a fost atît din punctul de vedere al lipsei de mijloace, cît și pentru considerațiunea că Facultatea din București trebuie s-o transformăm mai mult într-un fel de școală normală, care să ne dea profesori de gimnasia și licee. — Domnilor, pînă acum un tînăr care a urmat numai liceul putea să devină profesor de liceu conform cu legea. Eu am crezut că un tînăr care aspiră la profesorat ar trebui să știe mai mult decît ceea ce a învățat în liceu... să fi trecut Facultatea de științe sau de litere. La Facultatea de litere am găsit golul acesta: catedra de arheologie, de filologie comparată și de pedagogie... În privința arheologiei, vă întreb: ce poate fi mai necesar, nu numai din punctul de vedere al culturai, al științei, dar și al sentimentelor naționale, decît cunoștința monumentelor noastre? Și ce poate influența mai mult asupra moravurilor și civilizațiunii unui popor decît de a scoate din monumentele naționale, care pe jumătate sînt acoperite cu pămînt, ideea de morală, de estetică, de gust? Eu nu cunosc facultate de litere în Europa, unde să nu figureze asemenea catedre...”

Acest din urmă argument e reluat cu vigoare în intervenția lui V. A. Urechia, încurajat de bunăvoința și înțelegerea manifestate de ministru. „Ei, Domnilor! ceea ce face comisiunea (bugetară) este abia un pas. Nu trei catedre, ci zecimi de catedre ar mai avea loc în Facultatea de litere și de științe. Mi veți permite să vă enumăr catedrele ce sînt în Facultatea filologică de la Lipsca și de la Berlin, pe lîngă cele ordinare aflătoare în asemenea facultăți: paleografia, antropologia, geografia botanică, farmacognosia, climatologia medicală, explicațiunea instrumentelor optice, economia politică, statistica, finanțele, istoria picturii, istoria muzicii dramatice, armonia și compozițiia muzicală... Cu atît mai mult sînt în favoarea creării acestor catedre (cele trei în discuție, *n. mea*), cu cît chiar în cazul cînd la finele anului școlar ele nu ar avea decît un singur școlar, cum s-a pretins, totuși titularii lor au probat ce pot. Iată D. Odobescu a publicat în anul acesta primul volum al cursului său de arheologie. Vă temeți că nu va avea mulți școlari? Dar iată un volum care-i va asigura, ca școlari, mulți lectori...”

Vorbînd astfel, V. A. Urechia se arăta profet veridic, dacă ne gîndim la succesivele recidări (ultima de tot recentă) ale *Istoriei arheologiei*, care pînă astăzi n-a încetat să fie citită cu folos nu numai de studenți ori dascăli, dar pînă și de un public profan, tot mai numeros. Cine însă, în dezbaterea pe care o rezum, avea să se manifeste ca apărătorul cel mai convins al arheologiei înțeleasă ca o ramură specializată a științelor istorice; cine, în luarea sa de cuvînt, avea să desfășoare — împreună cu o cunoștințe neașteptate — o înțelegere remarcabilă a valorii educative și chiar a semnificației politice a studiului monumentelor trecutului, e deputatul Gheorghe Missail, (1833—1906) a cărui modestie de ton și al cărui cald patriotism, unite cu o corectă înțelegere a nevoilor învățămîntului superior în țara de cîrînd unită, se învrednicesc din parte-ne de o caldă simpatie. Cuvintele lui, pe care cu puține omisiuni le reproduc aci întocmai, se cuvin citite și meditate cu luare aminte.

„Domnule președinte, — își începea deputatul Missail intervenția, — vorbesc foarte rar în această Cameră, și promit că poate nu voi mai vorbi în această sesiune. Dacă acum vă rog cu atîtă insistență să-mi dați cuvîntul, o fac împins de frica mare ce am ca aceste trei catedre să nu cadă, după cum văd fizionomia Camerei. Rog dar pe onor. birour, precum și pe D-voastră, Domnilor deputați, să binevoiți a fi indulgenți cu mine în această ocaziune și a mă lăsa să vorbesc pentru înființarea acestor catedre, și în special a acelor de arheologie și de filologie comparată.

Mă voi pune, Domnilor, cu ocaziunea acestei discuțiuni, de mare importanță pentru cultura noastră națională, dintr-un punct de vedere mai înalt. Mai întîi, felicit pe onor. comisiunea bugetară și pe d. ministru de culte și instrucțiune pentru înființarea a cîtor trele catedrelor aceste, și cu deosebire pentru aceea de filologie comparată, de arheologie și anticități. Domnule Președinte și Domnilor deputați, pentru mine un buget nu e numai un tablou oficial și detaliat al veniturilor și cheltuielilor unui stat, nu e numai o dare de seamă biurocratică bazată pe cifre, ce o face guvernul națiunii din an în an. Știu definițiunea ce-i dau economiștii, între cari J. B. Say, că bugetul este efectul a două circumstanțe cari au constrîns pe guverne a dresa aceste state: sporirea impozitelor și necesitatea de a le supune controlului opiniunii publice. De aceea, bugete

propriu-zise nu se găsesc decât în țările libere, unde prin libere dezbateri, în Adunări legislative, se discută și se votează impozitele. Totuși, pretutindeni, cartea care e mai puțin citită, deși cea mai interesantă, sînt bugetele. În adevăr, Domnilor, pentru mine — și zicînd acestea îmi permit a mă baza pe autorități foarte competente — bugetul singur, bine citit, bine făcut, bine meditat, ne arată condițiunile unui popor, principalele elemente ale vieții și averii sale, raporturile cele mai însemnate dintre cetățeni cu statul și al statului cu celelalte națiuni... Din acest punct de vedere judec și privesc eu înființarea acestor două din urmă catedre. Mai cu seamă catedra de filologie comparată pe noi românii trebuie să ne intereseze cu atît mai mult, cu cit știu că nu sînt trecuți cinci ani de cînd un mare scriitor german... a scris un tratat expres, un tratat foarte important, prin care s-au contestat originile naționalității românilor, prin care s-a contestat chiar prezența lor în Dacia înainte secolului XIII. Vorbesc despre celebrul Rösler și toată ceata susținătorilor săi, vechi și noi, ca Engel și alții, cari pretind că Dacia sub Aurelian a fost cu totul deșertată de romani... Rösler și ai săi — Dümmler, Teutsch, Lorenz etc. — mai pretind că românii cînd au revenit în Dacia Traiană, în stare de popor nomad, în stare de ciobani, în secolul XIII au găsit țara ocupată de unguri, colonii germane, etc. și astfel se zvrcolesc prin tot felul de calomnii să dovedească că românii sînt venetici în propriul lor pămînt, și că ungurii, sașii, bulgarii ar fi adevăratul popor aborigen. Un neadevăr... pe atît mai vrednic de dezmințit și de combătut prin toate modurile, și numai filologia comparată, numai arheologia... sînt în stare să facă treaba aceasta de mare preț. Fără filologia comparată, fără un profund studiu arheologic al anticităților noastre, e peste putință să avem o limbă cultă și o istorie națională în toată puterea cuvîntului. Fără istorie nu-i existență politică... Azi, Domnilor, popoare mult mai civilizate decât noi, popoare a căror naționalitate, existență și limbă sînt de sute de ori mai înaintate, mai garantate decât ale noastre, fac silințe uriașe pentru filologie și arheologie; și la noi s-ar crede un lux aceste catedre? Să învățăm a lucra de la neamicii noștri...

Pentru mine, Domnilor, aceste catedre nu sînt un lux, sînt de cea mai absolută necesitate. Lux este ceea ce e superfluu. Strictul necesar nu-i lux... Prin urmare, nu trebuie să se scumpească reprezentanții României cînd e vorba de a crea facultăți, care au să devină un adevărat focar, o adevărată Atenă în România, și chiar în Orient. Cînd e cestiunea de școale, nu e bine să cîntărim importanța lor cu cîteva mii de franci, cu suma de 3.600 lei pe an. Milioane de ni s-ar cere, milioane ar trebui să dăm pentru școale, cari ne vor întoarce peste cîtiva ani foloase mai mari decât ne putem închipui, însuțit și înmiit. Școale, armată, limbă! iată ce ne-a scăpat și ne va scăpa... De aceea, Domnilor, cînd este vorba de a completa facultățile noastre din București și Iași, să nu ne scumpim... Dacă nu avem destui oameni învățați ca să completăm amîndouă facultățile din București și Iași cu aceste cursuri, nu este un cuvînt ca pentru această să neglijăm sau să desființăm și ceea ce putem avea în București. Mă rezum dar și zic că, dacă se va propune înființarea și la Iași a unor catedre de filologie și arheologie, eu voi vota; dar nici pentru moment nu voi fi contra sumelor înscrise în buget numai pentru București. Vă conjur dar, Domnilor deputați, în numele naționalității Dv., în numele viitorului acestei țări, să votați sumele înscrise pentru catedrele filologică și arheologică, căci sîntem în pericol de a vedea străinătatea schimbîndu-și buna idee ce avea despre latinitatea și trecutul nostru. În adevăr, pe cînd noi ne ocupăm aci de facerea economiilor chiar și acolo unde nu trebuie, în străinătate se lucrează pentru a ne reprezenta ca pe un popor bastard; limba și naționalitatea noastră sînt arătate ca slavice sau germane de origine. A cui datorita, dacă nu a noastră, este, ca reprezentanții adevărați ai românilor, să facem tot posibilul pentru a paraliza acele tendințe din afară, acele calomnii care sînt îndreptate în contra limbii și naționalității noastre? Numai știința, numai istoria ne vor da aceste rezultate..."

Pus la vot, proiectul de înființare a celor trei catedre a fost plin la urmă aprobat, în ciuda altor împotriviri și amendamente de ultimă oră. E cazul să ne întrebăm însă dacă scurta noastră zăbavă asupra acestui episod de istorie parlamentară va fi fost de prisos, dacă plină astăzi, cînd ne străduim să dăm învățămîntului și cercetării istorico-arheologice o nouă întocmire, ceva din patriotismul luminat al înaintașilor n-ar trebui să ne călăuzească gîndul și fapta.